DOMSTOLENS DOM (Tredje Afdeling)

14. juni 2007 *

I sag C-246/05,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 234 EF, indgivet af Oberster Patent- und Markensenat (Østrig) ved afgørelse af 9. februar 2005, indgået til Domstolen den 10. juni 2005, i sagen:

Armin Häupl

mod

Lidl Stiftung & Co. KG,

har

DOMSTOLEN (Tredje Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, A. Rosas, og dommerne A. Tizzano, A. Borg Barthet (refererende dommer), U. Lõhmus og A. Ó Caoimh,

* Processprog: tysk.

generaladvokat: D. Ruiz-Jarabo Colomer
justitssekretær: fuldmægtig B. Fülöp,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 21. september 2006,

efter at der er afgivet indlæg af:

— Patentanwalt Armin Häupl, på egne vegne, bistået af Patentanwalt W. Ellmeyer

— Lidl Stiftung & Co. KG ved Patentanwalt H. Sonn

— den østrigske regering ved C. Pesendorfer, som befuldmægtiget

— den franske regering ved G. de Bergues, J.-C. Niollet og A.-L. During, som befuldmægtigede

— Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved G. Braun, N.B. Rasmussen og W. Wils, som befuldmægtigede,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 26. oktober 2006,

afsagt følgende

Dom

1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 10, stk. 1, og artikel 12, stk. 1, i Rådets første direktiv 89/104/EØF af 21. december 1988 om indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivning om varemærker (EFT 1989 L 40, s. 1, herefter »direktivet«).

2 Denne anmodning er blevet fremsat under en sag mellem Armin Häupl og Lidl Stiftung og Co. KG (herefter »Lidl«) vedrørende annullation af et varemærke, som sidstnævnte er indehaver af.

Retsforskrifter

Fællesskabsbestemmelser

3 Artikel 10, stk. 1, i direktiv 89/104 bestemmer følgende:

»Såfremt indehaveren ikke inden fem år fra datoen for registreringsprocedurens afslutning har gjort reel brug af varemærket i den pågældende medlemsstat for de varer eller tjenesteydelser, for hvilke det er registreret, eller hvis sådan brug har været ophørt uden afbrydelse i fem år, underkastes mærket de i dette direktiv

omhandlede sanktioner, medmindre der foreligger skellig grund til, at brug ikke har fundet sted.«

4 Det følger af direktivets artikel 12, stk. 1, at »[i]ndehaveren af et varemærke kan fortabe sine rettigheder, når der inden for en sammenhængende periode på fem år ikke i den pågældende medlemsstat er gjort reel brug af det for de varer eller tjenesteydelser, for hvilke det er registreret, og der ikke foreligger skellig grund til manglende brug [...]«.

De internationale regler

5 Artikel 3, stk. 4, i Madrid-arrangementet om den internationale registrering af varemærker af 14. april 1891, som senest revideret i Stockholm den 14. juli 1967 og ændret den 28. september 1979 (herefter »Madrid-arrangementet«), bestemmer, at »Det Internationale Bureau [ved Verdensorganisationen for Intellektuel Ejendomsret (WIPO), herefter »Det Internationale Bureau«] [...] omgående [skal] registrere de mærker, der er indgivet i overensstemmelse med artikel 1. Registreringen får tildelt den dato, på hvilken den internationale registreringsansøgning blev modtaget i oprindelseslandet, forudsat at ansøgningen er modtaget af Det Internationale Bureau inden to måneder fra denne dato«.

6 Aftalen om handelsrelaterede intellektuelle ejendomsrettigheder, der er indeholdt i bilag 1 C til Marrakesh-overenskomsten om oprettelse af Verdenshandelsorganisationen, er indgået på Fællesskabets vegne ved Rådets afgørelse 94/800/EF af 22. december 1994 om indgåelse på Det Europæiske Fællesskabs vegne af de aftaler, der er resultatet af de multilaterale forhandlinger i Uruguay-rundens regi (1986-

1994), for så vidt angår de områder, der hører under Fællesskabets kompetence (EFT L 336, s. 1, herefter »TRIPs-aftalen«). Denne aftales artikel 19, stk. 1, omtaler krav vedrørende brugen af det registrerede varemærke på følgende måde:

»Hvis det er nødvendigt for at opretholde en registrering, at varemærket anvendes, kan registreringen først annulleres, efter at det ikke har været anvendt i en uafbrudt periode af mindst tre års varighed, medmindre varemærkets indehaver påviser gyldige grunde hertil i form af, at der foreligger hindringer for en sådan anvendelse. Forhold, der gør sig gældende uafhængigt af varemærkeindehaverens hensigter, og som lægger hindringer i vejen for varemærkets anvendelse, såsom importrestriktioner eller andre krav fra det offentlige vedrørende de af varemærket beskyttede varer eller tjenesteydelser, anses for gyldig grund til ikke at anvende det.«

De nationale bestemmelser

7 Ifølge § 19 i den østrigske lov om varemærkebeskyttelse fra 1970 (Markenschutzgesetz 1970, BGBl 260/1970, herefter »MSchG«) »opstår retten til varemærket den dag, da det indføres i varemærkeregistret (registrering). Beskyttelsesperioden udløber ti år efter udløbet af registreringsmåneden«.

8 MSchG's § 33a, stk. 1, er affattet som følger:

»Enhver kan indgive begæring om slettelse af et varemærke, der i mindst fem år har været registreret i Østrig eller i henhold til MSchG's § 2, stk. 2, nyder beskyttelse i

Østrig, hvis dette varemærke i løbet af de sidste fem år forud for datoen for indgivelsen af begæringen (lovens § 10a) hverken af varemærkeindehaveren eller af tredjemand med varemærkeindehaverens samtykke reelt er blevet brugt på det østrigske område for de varer eller tjenesteydelser, det er registreret for, når varemærkeindehaveren ikke kan begrunde den manglende brug.«

9 Ifølge MSchG's § 2 finder loven analog anvendelse på varemærkerettigheder, der på grundlag af internationale aftaler er erhvervet for Republikken Østrigs område.

Tvisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

10 Lidl er indehaver af figur- og ordmærket Le Chef DE CUISINE. Det tyske basismærke har været beskyttet siden den 8. juli 1993 og det internationale varemærke — der også er registreret for Østrig — siden den 12. oktober 1993. Den 2. december 1993 offentliggjorde Det Internationale Bureau sidstnævnte varemærke og underrettede de designerede kontraherende stater.

11 Lidl driver en supermarkedskæde, der har været etableret i Tyskland siden 1973. Et første Lidl-supermarked blev åbnet i Østrig den 5. november 1998. Sagsøgte i hovedsagen sælger kun de færdigretter, der er forsynet med varemærket Le Chef DE CUISINE, på sine egne salgssteder. Forud for åbningen af det første østrigske supermarked havde Lidl internt i virksomheden præsenteret varen og havde afstemt den med virksomhedens leverandører samt oplagret allerede leverede varer.

12 Den 13. oktober 1998 begærede Häupl, at varemærket i medfør af MSchG's § 33a, stk. 1, blev slettet for Republikken Østrigs område som følge af manglende brug. Ifølge Armin Häupl begyndte den i denne bestemmelse fastsatte frist på fem år at løbe ved beskyttelsesperiodens begyndelse, dvs. den 12. oktober 1993. Lidl anfægtede denne begæring om slettelse. Lidl gjorde gældende, at den nævnte frist begyndte at løbe den 2. december 1993, således at den først udløb den 2. december 1998. På denne dato markedsførte Lidl varer med det omhandlede varemærke i sit første østrigske supermarked. Lidl har desuden understreget, at det siden 1994 påtænkte at udvide i Østrig, men at åbningen af nye supermarkeder i denne medlemsstat var blevet forsinket som følge af »bureaukratiske forhindringer«, navnlig forsinkelser i meddelelsen af næringstilladelser.

13 Nichtigkeitsabteilung des Patentamtes (den østrigske patentmyndigheds annullationsafdeling) erklærede varemærket for ubeskyttet i Østrig med virkning fra den 12. oktober 1998. Lidl anfægtede denne afgørelse ved Oberster Patent- und Markensenat (øverste patent- og varemærkemyndighed).

14 Under disse omstændigheder besluttede Oberster Patent- und Markensenat at udsætte sagen og at stille Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»1) Skal artikel 10, stk. 1, i [...] direktiv 89/104/EØF fortolkes således, at der med »datoen for registreringsprocedurens afslutning« menes beskyttelsesperiodens begyndelse?

2) Skal [dette direktivs] artikel 12, stk. 1, fortolkes således, at der foreligger skellig grund til manglende brug af varemærket, når virkeliggørelsen af den virksomhedsstrategi, varemærkeindehaveren følger, af grunde virksomheden ikke har indflydelse på, bliver forsinket, eller er varemærkeindehaveren forpligtet til at ændre sin virksomhedsstrategi for rettidigt at kunne gøre brug af varemærket?«

Om Domstolens kompetence

15 Inden besvarelsen af de præjudicielle spørgsmål skal der tages stilling til, om Oberster Patent- und Markensenat er en ret i den i artikel 234 EF omhandlede betydning, og om Domstolen følgelig er kompetent til at besvare de spørgsmål, som er stillet den.

16 Det fremgår af fast retspraksis, at for at bedømme, om det organ, der forelægger en sag, er en ret efter denne bestemmelses betydning — et spørgsmål, som alene skal afgøres på grundlag af fællesskabsretten — tager Domstolen en hel række forhold i betragtning, nemlig om organet er oprettet ved lov, har permanent karakter, virker som obligatorisk retsinstans, anvender en kontradiktorisk sagsbehandling, træffer afgørelse på grundlag af retsregler, og om det er uafhængigt (jf. bl.a. dom af 17.9.1997, sag C-54/96, Dorsch Consult, Sml. I, s. 4961, præmis 23, og af 31.5.2005, sag C-53/03, Syfait m.fl., Sml. I, s. 4609, præmis 29).

17 I denne forbindelse må der — sådan som generaladvokaten har gjort i punkt 25-29 i sit forslag til afgørelse — tages hensyn til bestemmelserne i den østrigske patentlov fra 1970 (Patentgesetz 1970, BGBl 259/1970, herefter »Patentgesetz«).

18 Indledningsvis følger det af denne lovs § 74 og 75, som fastlægger Oberster Patent- und Markensenats kompetence og sammensætning, at dette organ opfylder kravene om at være oprettet ved lov og om at være uafhængigt. Desuden følger det udtrykkeligt af denne lovs § 74, stk. 9, at organets medlemmer udøver deres embede i fuld uafhængighed uden at være underlagt nogen instrukser. Samme artikels stk. 6 og 7 fastslår, at medlemmerne udnævnes for en periode på fem år og kan genudnævnes, og at deres embede kun kan ophøre før tid af helt særlige og fast definerede grunde, såsom fortabelse af østrigsk statsborgerskab eller en begrænsning af den juridiske handleevne.

19 Oberster Patent- und Markensenats permanente karakter kan udledes af Patentgesetz § 70, stk. 2 og 3, og § 74, stk. 1, som fastslår, at denne instans er kompetent til at tage stilling til klager over afgørelser truffet af Nichtigkeitsabteilung des Patentamtes og Beschwerdeabteilung des Patentamtes (den østrigske patentmyndigheds klageinstans) uden nogen begrænsning i tid. At denne instans virker som obligatorisk retsinstans følger af de samme bestemmelser, eftersom dets kompetence til at afgøre de ovennævnte sager er fastsat ved lov og ikke er frivillig.

20 Hvad angår sagsbehandlingen ved Oberster Patent- und Markensenat henviser Patentgesetz § 140, stk. 1, til lovens § 113-127 og § 129-136, som fastsætter de særlige procedureregler, hvoraf det fremgår, at dette organ træffer afgørelse på grundlag af retsregler og anvender en kontradiktorisk sagsbehandling.

21 Det følger af ovenstående, at Oberster Patent- und Markensenat er en ret i den i artikel 234 EF omhandlede betydning, og at Domstolen følgelig er kompetent til at besvare de spørgsmål, som er blevet forelagt for den.

Om de præjudicielle spørgsmål

Det første spørgsmål

22 Med sit første spørgsmål ønsker den forelæggende ret oplyst, hvorvidt direktivets artikel 10, stk. 1, skal fortolkes således, at der med ordlyden »datoen for registreringsprocedurens afslutning« menes beskyttelsesperiodens begyndelse. Retten ønsker således oplyst, hvorvidt den frist på fem år, som en indehaver af et varemærke får til at begynde at gøre reel brug heraf, begynder at løbe fra det tidspunkt, hvor det pågældende varemærkes beskyttelsesperiode indledes.

23 Sagsøgeren i hovedsagen og den østrigske regering mener, at registreringsdatoen — som er det tidspunkt, hvorfra beskyttelsesperioden begynder at løbe i henhold til østrigsk ret — svarer til »datoen for registreringsprocedurens afslutning« som omhandlet i direktivets artikel 10, stk. 1.

24 Sagsøgte i hovedsagen, den franske regering og Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber mener derimod, at der med ordlyden »datoen for registreringsprocedurens afslutning« ikke menes beskyttelsesperiodens begyndelse, men datoen på hvilken den kompetente myndigheds undersøgelsesprocedure er afsluttet. I tilfælde af en international registreringsprocedure i medfør af Madrid-arrangementet kan en

sådan procedure ikke afsluttes, før de nationale myndigheders frist til at formulere et foreløbigt afslag på beskyttelse er udløbet, eller disse myndigheder endeligt har bekræftet beskyttelsen.

25 Med henblik på at besvare det stillede spørgsmål skal det indledningsvis understreges, at flere retssystemer involveres i den internationale registrering af et varemærke, sådan som i hovedsagen. De bestemmelser, der finder anvendelse, er nemlig dels bestemmelserne i Madrid-arrangementet, som i det væsentlige fastlægger den del af registreringen, som finder sted ved Det Internationale Bureau, dels de nationale lovbestemmelser, som skal være forenelige med fællesskabsretten, navnlig med direktivet. I denne forbindelse bestemmer direktivets artikel 1, at det »finder anvendelse på [...] varemærker [...] som er indført i et internationalt register med retsvirkning i en medlemsstat«.

26 Som anført i tredje betragtning til direktivet skal det desuden præciseres, at direktivet ikke tilsigter at foretage en fuldstændig tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivninger om varemærker. I denne forbindelse understreges det i femte betragtning til direktivet, at »medlemsstaterne [...] fuldt ud [bevarer] deres frihed til at fastsætte procedureregler vedrørende registrering, udløb eller ugyldighed med hensyn til mærker, der er erhvervet ved registrering; det tilkommer dem f.eks. at fastsætte procedurerne for registrering og ugyldighedskendelse, at afgøre, om ældre rettigheder skal gøres gældende i forbindelse med registreringsproceduren eller proceduren for ugyldighedskendelse eller i begge tilfælde, eller, i tilfælde af at ældre rettigheder kan gøres gældende i forbindelse med registreringsproceduren, at fastsætte bestemmelser om en indsigelsesprocedure eller en automatisk undersøgelse eller eventuelt begge dele [...]«. Det fremgår dermed af disse betragtninger til direktivet, at det ikke harmoniserer den processuelle del af registreringen af varemærker.

27 Ved fortolkningen af direktivets artikel 10, stk. 1, skal der tages hensyn til disse betragtninger. Det bemærkes i denne forbindelse, at denne bestemmelse ikke utvetydigt fastsætter, hvornår brugsperioden indledes, og dermed hvad der er begyndelsestidspunktet for den i bestemmelsen fastsatte frist på fem år. Ordlyden heraf definerer nemlig dette begyndelsestidspunkt i forhold til registreringsproceduren, hvilket imidlertid er et område, som ikke er harmoniseret ved direktivet. Som Kommissionen har gjort gældende, gør denne ordlyd det muligt at tilpasse den nævnte frist til særlige krav i national sagsbehandling.

28 Heraf følger, at medlemsstaterne frit kan tilrettelægge registreringsproceduren, og at det således tilkommer dem at afgøre, bl.a. hvornår denne procedure skal anses for afsluttet.

29 I tilfælde af en international registrering som den i hovedsagen tilkommer det således den medlemsstat, for hvilken registreringsansøgningen er blevet indgivet, at fastslå det tidspunkt, hvor registreringsproceduren efter dennes egne procedureregler er afsluttet.

30 Den af sagsøgeren i hovedsagen fremførte opfattelse, hvorefter registreringsdatoen svarer til »datoen for registreringsprocedurens afslutning« som omhandlet i direktivets artikel 10, stk. 1, kan følgelig ikke tiltrædes. Denne opfattelse ville nemlig indebære, at denne bestemmelse kun ville blive fortolket i lyset af de østrigske procedureregler, uanset at fastlæggelsen af den i bestemmelsen nævnte dato kan variere fra en national lovgivning til en anden som nævnt i de foregående præmisser.

31 Henset til de ovenstående betragtninger skal det første præjudicielle spørgsmål besvares med, at »datoen for registreringsprocedurens afslutning« som omhandlet i direktivets artikel 10, stk. 1, skal fastlægges i hver medlemsstat i henhold til de i denne stat gældende procedureregler for varemærkeregistrering.

Det andet spørgsmål

32 Med sit andet spørgsmål ønsker den forelæggende ret oplyst, hvorvidt direktivets artikel 12, stk. 1, skal fortolkes således, at der foreligger skellig grund til manglende brug af et varemærke, når virkeliggørelsen af den virksomhedsstrategi, indehaveren af dette varemærke følger, af grunde, virksomheden ikke har indflydelse på, bliver forsinket, eller om varemærkeindehaveren i tilfælde af denne art er forpligtet til at ændre denne virksomhedsstrategi for dermed rettidigt at kunne gøre brug af varemærket.

33 I denne henseende fremgår det af forelæggelseskendelsen, at udsættelsen af markedsføringen af de varer, der er omfattet af det i hovedsagen omhandlede varemærke, på det østrigske marked var en følge dels af Lidls strategi, som bestod i kun at markedsføre disse varer fra dets egne salgssteder, dels af at åbningen af dets første østrigske supermarkeder var blevet forsinket som følge af »bureaukratiske forhindringer«.

34 Henset til, at dette spørgsmål er formuleret meget abstrakt, og beskrivelsen af de faktiske omstændigheder ikke er tilstrækkelig konkret, har den østrigske regering rejst tvivl om, hvorvidt dette spørgsmål kan realitetsbehandles.

35 Selv om det er rigtigt, at forelæggelsesafgørelsen kun giver et kort resumé af de faktiske omstændigheder, som ligger til grund for det andet spørgsmål, mens parterne i hovedsagen omvendt har angivet en lang række faktiske omstændigheder, følger det ikke desto mindre, at dette ikke i det foreliggende tilfælde kan indebære, at spørgsmålet ikke antages til realitetsbehandling. Uanset at den forelæggende rets redegørelse for de faktiske omstændigheder er kortfattet, gør den det nemlig alligevel muligt for Domstolen at få en tilstrækkelig indsigt i den kontekst, hvori spørgsmålet er opstået, til at kunne give denne ret et hensigtsmæssigt svar, der vil gøre det muligt for retten at træffe afgørelse i hovedsagen i forhold til alle de faktiske omstændigheder, som alene den kan tage stilling til. Det andet spørgsmål skal således antages til realitetsbehandling.

36 Hvad angår realiteten er der i indlæggene afgivet for Domstolen vedrørende fortolkningen af direktivets artikel 12, stk. 1, enighed om at tildele begrebet »skellig grund« betydning af ydre omstændigheder eller forhold, der gør sig gældende uafhængigt af den pågældende virksomheds hensigter.

37 Sagsøgeren i hovedsagen har imidlertid præciseret, at en virksomhedsstrategi aldrig som sådan kan være en begrundelse, og at varemærkeindehaverens konkrete adfærd i forhold til vanskeligheder, virksomheden ikke har indflydelse på, under alle omstændigheder skal vurderes.

38 Sagsøgte i hovedsagen mener derimod, at grunde, virksomheden ikke har indflydelse på, og som forsinker gennemførelsen af en økonomisk sund virksomhedsstrategi, udgør skellig grund til manglende brug af varemærket.

39 Kommissionen mener ikke, at der er nogen skellig grund til manglende brug af varemærket, når gennemførelsen af denne varemærkeindehavers virksomhedsstrategi, der normalt er under dennes kontrol, er blevet forsinket af grunde, indehaveren ikke har indflydelse på, men denne har undladt at tilpasse den nævnte strategi rettidigt.

40 Ifølge den østrigske regering er der skellig grund til manglende brug af varemærket, når dette er en følge af en forsinkelse i gennemførelsen af en seriøst fulgt virksomhedsstrategi, når dette skyldes forhold, virksomheden ikke har indflydelse på, navnlig når der er tale om retlige forhold eller tvingende økonomiske grunde.

41 Endelig har den franske regering gjort gældende, at der med »skellig grund« skal forstås forhold, der gør sig gældende uafhængigt af virksomhedens hensigter, sådan som krav fra det offentlige eller force majeure.

42 Indledningsvis skal det vurderes, hvorvidt begrebet »skellig grund« som omhandlet i direktivets artikel 12, stk. 1, skal underlægges en ensartet fortolkning.

43 Det følger af kravene om en ensartet anvendelse af fællesskabsretten og af lighedsprincippet, at ordlyden af en fællesskabsretlig bestemmelse, som ikke indeholder nogen udtrykkelig henvisning til medlemsstaternes ret med hensyn til fastlæggelsen af dens betydning og rækkevidde, i hele Det Europæiske Fællesskab skal undergives en selvstændig og ensartet fortolkning (jf. i denne retning dom af 19.9.2000, sag C-287/98, Linster, Sml. I, s. 6917, præmis 43, og af 11.3.2003, sag C-40/01, Ansul, Sml. I, s. 2439, præmis 26).

44 I præmis 31 i Ansul-dommen fastslog Domstolen, at begrebet »reel brug« af varemærket, sådan som det anvendes i direktivets artikel 10 og 12, skal fortolkes ensartet. Det følger nemlig af syvende, ottende og niende betragtning til direktivet, samt af artikel 10-15 heri, at fællesskabslovgiver som betingelse for bevarelse af varemærkeretten har stillet et krav om reel brug, der er det samme i alle medlemsstater, således at det beskyttelsesniveau, som varemærket gives, ikke er forskelligt afhængigt af den relevante lovgivning (jf. dommens præmis 27-29). Da formålet med skellig grund er at gøre det muligt at begrunde situationer, hvor der ikke er gjort reel brug af varemærket, for at undgå, at varemærket fortabes, er denne funktion dermed snævert forbundet med funktionen af reel brug, således at begrebet »skellig grund« er underlagt samme krav om en ensartet fortolkning som begrebet »reel brug« af varemærket.

45 Følgelig påhviler det Domstolen at fastlægge en ensartet fortolkning af begrebet »skellig grund til manglende brug« som omhandlet i direktivets artikel 12, stk. 1.

46 Denne bestemmelse regulerer den situation, hvor et varemærke er blevet registreret, men hvor indehaveren ikke har gjort brug af det. Hvis dette er tilfældet over en sammenhængende periode på fem år, kan indehaveren fortabe sine rettigheder, medmindre han kan gøre skellig grund gældende.

47 Det må herved konstateres, at denne bestemmelse ikke indeholder nogen indikationer af beskaffenheden af eller kendetegnene ved »skellig grund« som nævnt deri.

48 TRIPs-aftalen, som Det Europæiske Fællesskab er kontraherende part i, behandler imidlertid også i sin artikel 19, stk. 1, krav til brugen af varemærket samt forhold, der kan begrunde manglende brug heraf. Den heri opstillede definition af begrebet kan således udgøre et fortolkningsbidrag til det tilsvarende begreb om skellig grund, som anvendes inden for direktivets rammer.

49 Forhold, der gør sig gældende uafhængigt af varemærkeindehaverens hensigter, og som lægger hindringer i vejen for varemærkets anvendelse, anses således i henhold til TRIPs-aftalens artikel 19, stk. 1, som gyldig grund til manglende brug.

50 Det skal således afgøres, hvilke omstændigheder udgør en hindring for brugen af varemærket som omhandlet i denne bestemmelse. Det er nemlig ikke usædvanligt, at forhold, der gør sig gældende uafhængigt af varemærkeindehaverens hensigter, før eller siden hindrer forberedelserne for dette varemærkes brug, også selv om det i mange tilfælde er problemer, som kan overvindes.

51 Det skal i denne forbindelse bemærkes, at det af ottende betragtning til direktivet følger, at »for at reducere antallet af varemærker, der er registreret [...] i Fællesskabet [...], må det kræves, at de registrerede mærker rent faktisk bruges, idet mærket i modsat fald fortabes [...]«. I lyset af denne betragtning synes det at stride mod opbygningen af direktivets artikel 12, stk. 1, at anlægge en for vidtgående fortolkning af skellig grund til manglende brug af et varemærke. Gennemførelsen af det i denne betragtning anførte formål vil nemlig bringes i fare, hvis enhver hindring — uanset hvor lille — blot den gør sig gældende uafhængigt af varemærkeindehaverens hensigter, ville være tilstrækkelig til at begrunde manglende brug af varemærket.

52 Som generaladvokaten med rette har anført i punkt 79 i sit forslag til afgørelse, er det navnlig ikke tilstrækkeligt, at »bureaukratiske forhindringer« som de i hovedsagen påberåbte unddrager sig varemærkeindehaverens kontrol, eftersom disse hindringer desuden skal have en så direkte forbindelse med varemærket, at brugen af varemærket er afhængig af, at disse administrative foranstaltninger afsluttes.

53 Det skal imidlertid præciseres, at den pågældende hindring ikke nødvendigvis skal gøre brugen af varemærket umulig for at blive anset for at have en tilstrækkelig direkte forbindelse med varemærket, da dette også kan være tilfældet, når denne hindring gør brugen af varemærket ufornuftig. Hvis en hindring er af en sådan art, at den skaber alvorlige vanskeligheder for den hensigtsmæssige brug af varemærket, kan det nemlig ikke med rimelighed kræves, at varemærkeindehaveren alligevel bruger det. Således kan det f.eks. ikke med rimelighed kræves, at en varemærkeindehaver markedsfører sine varer gennem sine konkurrenters salgssteder. I sådanne tilfælde forekommer det ikke rimeligt at kræve, at varemærkeindehaveren ændrer sin virksomhedsstrategi for alligevel at gøre brugen af dette varemærke mulig.

54 Heraf følger, at alene hindringer, som har en tilstrækkelig direkte forbindelse med et varemærke, der gør brugen heraf umulig eller ufornuftig, og som gør sig gældende uafhængigt af denne varemærkeindehavers hensigter, kan anses for »skellig grund til manglende brug« af dette varemærke. Det skal vurderes fra sag til sag, om en ændring af virksomhedsstrategien for at omgå den pågældende hindring vil gøre brugen af varemærket ufornuftig. Det påhviler den forelæggende ret, som skal træffe afgørelse i hovedsagen, og som alene kan fastlægge de relevante faktiske omstændigheder, at foretage denne vurdering inden for rammerne af sagen.

55 Henset til de foregående betragtninger skal det andet præjudicielle spørgsmål besvares med, at direktivets artikel 12, stk. 1, skal fortolkes således, at hindringer, som har en direkte forbindelse med varemærket, der gør brugen heraf umulig eller ufornuftig, og som gør sig gældende uafhængigt af varemærkeindehaverens hensigter, udgør »skellig grund til manglende brug« af dette mærke. På grundlag af disse retningslinjer påhviler det den forelæggende ret at tage stilling til de faktiske omstændigheder i hovedsagen.

Sagens omkostninger

56 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Tredje Afdeling) for ret:

1) »Datoen for registreringsprocedurens afslutning« som omhandlet i artikel 10, stk. 1, i Rådets første direktiv 89/104/EØF af 21. december 1988 om indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivning om varemærker skal fastlægges i hver medlemsstat i henhold til de i denne stat gældende procedureregler for varemærkeregistrering.

2) **Artikel 12, stk. 1, i direktiv 89/104 skal fortolkes således, at hindringer, som har en direkte forbindelse med varemærket, der gør brugen heraf umulig eller ufornuftig, og som gør sig gældende uafhængigt af varemærkeindehaverens hensigter, udgør »skellig grund til manglende brug« af dette mærke. På grundlag af disse retningslinjer påhviler det den forelæggende ret at tage stilling til de faktiske omstændigheder i hovedsagen.**

Underskrifter